

Toespraak door Jim Terlingen - 22 april 2023

Dank u wel, wethouder Schilderman, dat het college van B&W deze steenlegging heeft mogelijk gemaakt.

En ik heet vanaf deze plek mevrouw Cartuyvels-Zegers de Beyl welkom. U bent de kleindochter van Derkje en bent samen met uw man helemaal uit België hiernaartoe bent gereisd om aanwezig te zijn.

Derkje van Lier-Wensink was de oma die u nooit gekend heeft. Haar steentje komt te liggen bij die van Truus, de tante die u nooit gekend heeft.

En dat is wat oorlogen doen, ze slaan grote gaten in families en richten verdriet aan.

De gevolgen van de Tweede Wereldoorlog zijn nog steeds voelbaar als ik als historisch-onderzoeker met mijn vaak feitelijke vragen in contact kom met nazaten. Meestal vindt men het fijn dat iemand geïnteresseerd is naar wat lang is weggestopt.

En ik merk dat ook struikelsteenleggingen een positief effect hebben.

De gemeente Utrecht stelt zich heel erg meewerkend op om dit mogelijk te maken en daarvoor wil ik ook Fred Nuwenhuis bedanken die altijd bereid is om hulp te verlenen waar nodig. We hebben in Utrecht ook vele andere betrokken mensen die mensen helpen bij het organiseren van deze steentjes. Die zijn hier ook en dat voelt goed.

Vandaag zijn we hier voor een vrouw die hier gewoond heeft, Derkje van Lier-Wensink. Ze was vanaf half 1941 de hoofdbewoonster van dit pand.

Deze Utrechtse is helaas maar 54 jaar oud geworden. In vrouwenkamp Ravensbrück in Noord-Duitsland bezweek ze in januari 1945 door uitputting.

Derkje was de vrouw van de joodse advocaat Wim van Lier en de moeder van Miek, uw moeder, en Truus.

Haar lot is heel erg verbonden met die van Truus omdat ze gearresteerd is toen ze een bezoek bracht aan de gevangenis in Amsterdam waar Truus op dat moment vastzat voor de aanslag op de Utrechtse politiebaas Kerlen. Derkje moet wanhopig geweest zijn.

Die aanslag was op 3 september 1943 op de hoek van de Walsteeg, bij de Catharijnesingel. Vorig jaar is daar vlakbij een beeld geplaatst van Truus.

Vermoedelijk dachten de Duitsers dat ze moet hebben geweten van de aanslag en hebben ze haar daarom gearresteerd. Historici gaan ervanuit dat ze niets wist van de aanslag.

En toch... Als ik foto's van Derkje zie, zie dezelfde onverzettelijkheid in de ogen, als die haar dochters Miek en Truus hebben.

Derkje was een sterke vrouw. Een slimme vrouw. Een vooruitstrevende vrouw. Een zorgzame vrouw. Ze werd na haar studie chemie in Utrecht beheerder van het universitair biochemisch laboratorium van de universiteit. En dat zat aan de Catharijnesingel.

En toen ze in 1917 trouwde, gaf ze die baan niet op, wat zeer ongebruikelijk was in die tijd. Ze kiest later toch voor haar gezin als haar man Wim is na een operatie zorgbehoevend wordt.

Derkje was van oorsprong Nederlands-Hervormd, maar ze groeide zonder geloof op. Wim is joods, maar ze geven hun dochters Miek en Truus geen geloof mee. Ze gaan niet naar de synagoge en niet naar de kerk. Het is een welgesteld, hoogopgeleid, cultureel geïnteresseerd en politiek-bewust gezin.

In maart 1939 sluit Derkje zich aan bij de Utrechtse afdeling van het recent opgerichte Vrouwelijk Vrijwilligerscorps.

Dat is een organisatie die vrouwen op een mogelijke oorlog wil voorbereiden. Ze organiseren als onderdeel van de mobilisatie praktische cursussen: EHBO, typen, stenografie en huishoudelijke hulp. Derkje leidt cursusleidsters op.

En dan is het oorlog.

Natuurlijk maakt het gezin zich zorgen, want Wim is joods.

Op 29 april 1941 dient Derkje een verzoek tot echtscheiding in. Ze schrijft dat haar man 'vleselijke gemeenschap' heeft gehad met andere vrouwen. Maar dit is niet de ware reden. Derkje en Wim hebben besloten dat het gezin beter beschermd is als het stel officieel gescheiden is.

Hun huis wordt daarna overgeschreven op de naam van Derkje.

In dit huis hebben Miek en Truus vergaderingen gehad die gingen over het plegen van verzetsdaden. Ze probeerden Derkje erbuiten te houden.

Nadat Derkje gearresteerd is, wordt ze vervoerd naar kamp Vught. Daar wordt ze geregistreerd als politieke gevangene. Daarvan heb ik archiefstukken gevonden.

Kort na de oorlog krijgt Wim een brief:

“Mevrouw Couperus heeft in Vught uw vrouw gekend en heeft mede geleefd met haar toen ze ongerust was over Truus.”

Er zijn meer getuigenissen van mensen die haar daar gezien hebben.

In maart 1944 wordt Derkje overgebracht van Vught naar het vrouwenkamp Ravensbrück.

Van daar weten we alleen dat ze op 15 januari 1945 aan uitputting overlijdt. Ik stuit trouwens op documenten waar ze het hebben over 17 januari.

Van het gezin-Van Lier overleven alleen haar man Wim en haar dochter Miek door oorlog. Truus van Lier is op 27 oktober 1943 gefusilleerd in Sachsenhausen.

Derkje had drie ouderen zussen. Zij overleven haar alledrie.

En dan ga ik naar het nu. Want daar staat mevrouw Helene Cartuyvels-Zegers de Beyl, kleindochter van Derkje. Zij werd net als Derkje biochemicus. Dat is toch een bijzonder feit.

Ik wil u graag de gelegenheid geven om iets te zeggen.